

We zijn op 20 mei 2021 met 20 deelnemers te gast bij Mark Karsemeijer, beheerder van de bos- en natuurgebieden van de gemeente Nunspeet. In een week met buien en lage temperaturen treffen we het met een vrij zonnige en warme middag in het bos. Eindelijk kunnen we weer samen het bos in, na een jaar van coronabeperkingen.

> Gemeentebos Nunspeet

Mark introduceert zichzelf en het bosbezit van de gemeente. Nunspeet is de trotse bezitter van het grootste gemeentelijke bos- en natuurcomplex in Nederland. Het omvat in totaal 3400 ha, waarvan 1100 ha heide, ca. 100 ha landbouwgrond, een landgoed van 54 ha, verder 2160 ha bos. Van dat bos is 660 ha reservaat en 1500 ha multifunctioneel bos. Het bosreservaat heeft alleen inheemse soorten. Het multifunctionele ontginningsbos bestaat voor bijna 60% uit grove den. De meest voorkomende soorten zijn daar verder douglas (16%), Japanse lariks (9%), 15% loof (veel Amerikaanse eik, eik, berk, beuk en lijsterbes). Het overgrote deel van het bezit dateert al vanaf de opdeling van de marken, zo'n 165 jaar geleden. De bosaanleg is dus in eigen beheer gebeurd, de eerste beplantingen waren in 1870-80.

Mark voert het beheer uit met een team van 4 man, waarvan er twee buiten werken. Dat is een hele opgave, temeer daar Mark vaststelt dat de externe druk enorm is toegenomen. Niet alleen de milieudruk (stikstof en klimaat), maar vooral die van de mondige burger die van alles vindt en wil, direct dan wel via de politiek. Per saldo voelt hij zich door de gemeente wel gesteund, er is ook een zekere trots over het bezit binnen de gemeente. Het grote oppervlak aan bos en natuur heeft ook strategische waarde omdat het 'macht' geeft. Het helpt daarbij dat de exploitatie vrijwel steeds positief was. Gemiddeld was er steeds ruimte om een reservepot te vullen voor calamiteiten. Alleen de afgelopen jaren, met een breder wordend gemeentelijk takenveld, werd er een beroep op gedaan.

Per jaar wordt er gemiddeld 6 à 7000 m³ hout aan de weg gebracht. Exploitatie geschiedt nagenoeg geheel via houtkopers. Mark heeft de hele overgang meegemaakt van grootschalige kaalslag naar kleinschalig werken, in toenemende mate natuurvolgend met natuurlijke verjonging. Sinds een aantal jaren wordt met tevredenheid gewerkt met behandelingsblokken in een omloop van 5 jaar. Meestal met dunningspaden, dat was altijd op 20 meter, men neigt er nu toch toe naar 40 meter over te stappen.

Mark heeft in zijn loopbaan weinig wisselin-

Kijken bij collega's

gen gekend: hij werkt hier nu 39 jaar! Volgend najaar volgt pensioen, dit najaar zal een opvolger starten. Een warme overdracht dus. Wie kan zich mooier wensen!

Mark vindt het mooi dat hij nu de gelegenheid heeft om een aantal dilemma's eens met collega's te bespreken. Met zijn beheerteam is goed overleg maar op een te smalle leest gestoeld. Alhoewel hij actief is in het netwerk van gemeentelijke bosbeheerders ervaart hij toch wel wat alleen te staan. Binnen de eigen organisatie heeft hij vakmatig geen aanspreekpunt. Zijn ervaring is dat het goed is deel te nemen aan bijeenkomsten, studiedagen, etc over het vak. Veel kijken bij collega's.

Grofwild

Een thema dat de hele middag terugkomt is het negatieve effect van de hoge grofwildstand op het bos. Het hele scala aan grofwild komt hier voor: van edelhert, damhert, ree, wildzwijn tot wolf. Het is vooral het edelhert en in mindere mate damhert dat natuurlijke verjonging zonder maatregelen nagenoeg onmogelijk maakt. Reewild heeft relatief minder impact. Varkens zorgen plaatselijk, maar door de olopende stand wel steeds meer, voor ernstige bodemschade. Noodgedwongen wordt gekozen voor rasteren

(elektrisch, steeds ca 5 ha, 1,3 m hoog, kost ca. € 10 m³, installatie en draden zijn na inzet vaak herbruikbaar). De wildstand heeft als gevolg dat verjonging van juist gewenste soorten daarbuiten nauwelijks lukt.

Bij het wildbeheer is sturing van de jagers moeizaam: je enige instrument is praten en een kleine financiële prikkel (om vergund afschot 100% te realiseren). Je zou graag de jacht strategisch inzetten op plekken waar ontbreken van verjonging het nijpend is, tot er voldoende verjonging boven de vraatgrens is gekomen. Alleen met ruimte om tot een hoger afschot te komen via eigenaarsregie (grondeigenaren WBE) in plaats van provinciale regie zou van rasters afgezien kunnen worden. Daarvoor is echter (nog) geen draagvlak. De gemeente heeft meegedaan aan een provinciale pilot voor vitalisering van "slecht functionerend bos" om via kloempen (hazelaar, tamme kastanje, esdoorn, ratelpopulier) in te brengen. Frustrerend is dat er veel vraat was, ondanks individuele beschermingsmaatregelen. Effect zal nog moeten blijken, het is de vraag wat er straks van over blijft.

Excursiepunten

Randzone met de heide: oude grove den, ver-

spreide inlandse eik en berk. Status: natuurbos (omdat het een zoom is en dient als buffer tegen natuurbranden vanuit de hei). Intentie was om de eiken geleidelijk te lichten, maar veel last van verminderde vitaliteit en “plotseling” sterven. Teveel gelicht? Er wordt op gewezen dat oudere eiken daar vaak niet goed tegen kunnen. Is het effect van stikstofverzuring hier nu zichtbaar (ligt wel in een zoom op het zuidwesten, dus invang)? Een “dode bodem” is een probleem waar veel beheerders mee kampen, maar waar weinig tegen te doen is omdat de oorzaken vooral buiten het beheer liggen. Wat te doen? Eén van de dilemma's die we vandaag bespreken.

Vak met douglas en Japanse lariks, ca. 70 jaar. Veel zware douglas, ook Japanse lariks, veelal minder zwaar. Waar licht is is ook douglasverjonging. Hoe te handelen? Doeldiameterdunning lijkt een aantal van de aanwezigen een goede benadering. Anderen gruwen bij dat idee: bomen kunnen wel 150 worden. Blessen op vitaliteit lijkt ook een goede optie. De houtprijzen zijn nu prima. Oogstpotentie (zwarte cijfers!) moet hier wellicht de voorrang hebben.

Vak met tsuga heterophylla en Japanse lariks, ongeveer vijftig jaar

Japanse lariks valt successievelijk uit. Geen verjonging (wel tsuga), maar ook donker en veel browsing. We zijn het er over eens dat het slechte marktperspectief van tsuga een handicap vormt. Als je hier niet veel van hebt laten gaan als curio-

sum, anders toch geleidelijk afscheid nemen van tsuga?

Verjongingsvlak douglas 120 jaar

De slechte kwaliteit van de uit de moederbomen ontstane verjonging is recent geruimd, met handhaving van enkele van de bomen van de eerste generatie. Veel verjonging, van allerlei soorten, maar heel veel browsing. De wildstand is hier evident hét probleem. Lastig is dat je niet overal rasters kan aanleggen.

Verjongde opstand grove den, met veel berk, 23 jaar (destijds uitgerasterd). Kwaliteit goed, ook van berk. De vraag is: nu al ingrijpen of nog wachten? Voor de berk ben je met wachten te laat. Nu een klein aantal goede bomen handmatig ruimte geven lijkt een goede strategie.

Onderweg staan we stil langs het zandpad. Als je op de knieën gaat is het brede scala van boomsoorten zichtbaar. Deze ratelpopuliertjes, boswilg en lijsterbes zullen alle nooit groot worden. Wild, wild wild!

De middag wordt afgesloten met een frisdrankje vanaf de aanhangwagen: een echte bosexcursie. Mark en collega's worden zeer bedankt, het was mooi weer eens een middag in het bos en met het bos en vakgenoten te verkeren. Wat mij persoonlijk vooral bij blijft is het nefaste effect van de grofwildstand voor het bos dat we allemaal zo graag willen ontwikkelen.

Yolt IJzerman

Themamiddag Rabattenbos: verleden, heden en toekomst

De KNBV Commissie Bosgeschiedenis organiseert op vrijdagmiddag 8 oktober een themamiddag met drie inspirerende lezingen over het rabattenbos. Dit cultuurhistorisch waardevol bostype bevindt zich met name in (voormalig natte) zandgebieden in het oosten van het land. Vooral op Landgoed Kranengoor bij het Gelderse Laren zijn fraaie voorbeelden te vinden. Het landgoed vormt dan ook het toneel van de bijeenkomst. Na de lezingen gaan we op wandelexcursie. Onderzoekers en beheerders nemen ons mee in de historie en de ontwikkeling van het rabattenbos ter plaatse, maar ook andere aspecten van het landgoed en het bosbeheer zullen aan bod komen.

Opgeven kan tot maandag 4 oktober via bosgeschiedenis@knbv.nl. De deelnamekosten bedragen € 10,00 voor KNBV-leden, € 7,50 voor KNBV-studentleden en € 15,00 voor niet-leden. De bijeenkomst start om 12.15 uur in de Grote Zwarte Schuur, gelegen op het landgoed. Na opgave volgt nadere informatie over de locatie, het dan geldende coronaprotocol van het rijk en een routebeschrijving. Er is ruimte voor 30 deelnemers.

'Dit is landbouw met bomen'

Als ik deze column schrijf is het precies een jaar geleden dat de Groene kopte met dezelfde titel. Pakkend, eentje die gelijk de nieuwsgierigheid wekt en emotie oproept bij de lezer. Maar lang nadat ik het stuk heb gelezen, blijft de titel aan me knagen. De titel is in mijn ogen een waarheid als een koe. Landbouw is veel meer dan maisakkers en megastallen, en bosbouw zie ik inderdaad als een vorm van landbouw. Maar dat is niet wat de auteur met de titel wilde zeggen, zo blijkt uit het stuk. Om het zeker te weten, zoek ik de definitie op in de Online Dikke Van Dale. En waarachtig, daar staat het volgende:

landbouw (de; m.) 1 het bewerken van land om er gewassen van te oogsten; (economie) akkerbouw, veeteelt, weidebouw, tuinbouw en bosbouw;

Van Dale was het met me eens, bosbouw wordt genoemd als een van de landbouwwormen. Als het gaat over landbouw in mijn studie, gaat het niet alleen over voedselproductie. Om aan te geven hoe breed het is, worden soms de vier F'en genoemd: Food, Feed, Fuel and Fibre. Daarnaast denk ik gelijk aan alle diensten die tegelijkertijd geleverd (kunnen) worden.

In deze denklijn zie ik bosbeheer in Nederland als multifunctionele landbouw. In de meeste bossen wordt namelijk houtproductie (fibre and fuel) gecombineerd met het leveren van tal van andere diensten aan de samenleving. Binnen de multifunctionele landbouw is het echter wel een hele bijzondere vorm. Bosbouw is veel extensiever en er is bijvoorbeeld heel veel aandacht voor de ecologische en recreatieve waarden. Soms zoveel dat houtproductie geen doel meer is.

De boeren die in het bos werken, noemen we dan geen akkerbouwers maar bosbouwers. En de bossen noemen we dan multifunctionele bossen. Dat klinkt zo slecht nog niet toch? Deze termen gebruiken we eigenlijk al jaren. Maar toch lijken in Nederland landbouw en bosbouw als twee volstrekt andere dingen beschouwd te worden. Ik denk dat het niet verkeerd is om de muur tussen deze twee werelden langzaam te doorbreken, op zoek naar nieuwe samenwerkingsverbanden. Wie weet wat voor mooie perspectieven dat geeft voor het toekomstige bos.

David Kingma

